

1688

Familieliv

I krigens skygge

Laurits Tækker banker skoene af på dørkarmen, stiller krykkerne og træder ind i den lille faldefærdige stue.

"Far!," råber lille Dorethe og kaster sig i armene på den høje, magre mand med de trætte øjne og det lille kors – **tiggerbrevet**¹ – på jakkens krave.

Han klapper hende smilende på hovedet, da de tynde arme finder vej om hans hals og den lille kolde næse indånder hans trygge, søde duft af **brændevin**² og uvasket hud.

"Min lille øjesten! Også dejligt at se dig. Kom, lad mig lige komme over i stolen".

Laurits Tækker humper besværet gennem hjemmets virvar af skæve træmøbler, slidte vægge og sovende husdyr. Han træder forsigtigt ind mellem vuggen med hans pludrende yngste og **alkoven**³ med hans gamle mor, der ligger hensunken og grå i sengehalmen.

Med et suk sætter han sig i gyngestolen foran den buldrende brændeovn, finder sin pipe frem og lægger benene over kors. Hans kone kommer over med endnu et barn i armene. De har otte, og hjemmet emmer af børnestemmer, de **putrende**⁴ gryder på komfuret og den ældste søn Mads' toneløse forsøg på at få mundharmonikaen til at synge.

"Gik det godtovre på ›De Monniks‹," lyder det fra Anne Christensdatter, der stadig længes efter familiens **husmandssted**⁵ og daglig spørger sin mand, om han har fået arbejde under sine runder på byens mange værtshuse.

›De Monniks‹ er en af Helsingørs nederlandske beværtninger. Et af de få steder, der stadig er tilbage efter svenskernes bombardement af byen og den nærmest totale udslettelse af bydelen ›**Lille Amsterdam**⁶‹ for nu otte år siden. Laurits Tækker ryster på hovedet, sænker skuldrene og læner sig tungt tilbage mod det stive ryglæn.

Tiggerbrev¹

Et dokument, der giver den, der bærer det, lov til at tigge.

Brændevin²

Stærk alkohol, lidt ligesom snaps

Alkove³

En sengeniche i væggen. Typisk lukket med et forhæng.

Putre⁴

Står og koger på komfuret

Husmandssted⁵

En lille landbrugs-ejendom, hvis beboere betalte leje til storbonden.

Lille Amsterdam⁶

Den bydel i Helsingør, hvor der boede flest hollændere.

Man skulle tro, at genopbygningen af sven- skernes ødelagte Kronborg ville have skaffet ham noget arbejde, men hans dårlige ben og storbranden i London har gjort tingene svære. Folk er blevet bange for de stråtækte tage, og handicappet gør det ikke nemmere. Laurits sætter stolen i bevægelse og vugger stille frem og tilbage.

Hans tanker finder tilbage til livet på hus- mandsstedet. Livet tæt på **Gurre Vangehus**¹. Skoven, engen, markerne. Drømme havde der været masser af, men så var krigen begyndt. Kronborg var blevet indtaget, København kom- met under beskydning og soldaterne strømmede til. Underofficerer, de rødklædte **drabanter**², menige soldater med både koner og børn, **snaphaner**³ på vej i kamp.

Gurre Vangehus¹

En ladegård/Slot i Gurre, Helsingør. I dag hedder det 'Gurrehus'.

Drabant²

Kongelig livvagt.

Snaphane³

Snaphanerne var skånske bønder, der hjalp kongen i krigen mod svenskerne. De var også kendt som fredløse og landvejsrøvere. Ordet 'snaphane' dækker også over den hane, der hjalp til at affyre datidens bøsser.

Ude på Øresund er der dog noget, der bevæger sig. Stille og ubønhørligt er tusindvis af hvidklædte skikkelser på vej over isen. Svensken er på march.

*Jeg husker, hvordan
Kanontårnet brast sammen
under deres ild, hvordan
store dele af byen var en
rygende ruinhob, hvordan
nogle af vores venner
flygtede, mens andre blev
husvilde og forarmede.*

Værdigt trængende¹
Ærlige tiggere og
fattigfolk, der ikke selv er
skyld i deres fattigdom.

Betler²
En tigger.

Alle skulle de underholdes af de lokale bønder – og nu gik rygterne om endnu en krig.

Med et suk tager Laurits imod den tynde skål suppe, som Anne rækker ham. På et tidspunkt havde de haft hele tre soldater boende. Tre familier. For soldaterne havde jo selvfølgelig både koner og børn med sig.

Tre børnefødsler var det blevet til, mens de boede under hans tag – og da isvintrene derefter holdt deres indtog og kongen ovenikøbet begyndte at fælde skoven for at skaffe tømmer og brænde til slottet, ... ja, så var jorden blevet ond og Laurits en af de **»værdigt trængende«**¹. Én af de **betlere**², der måtte bytte sit håndværk for mad og brødføde sin familie på krummer.

”Far! Far! Fortæller du ikke en historie?”

Laurits’ lille Dorethe har igen fundet vej til ham. Hun sidder nu på hans knæ med en lille laset kludedukke trykket ind mod brystet og store, runde øjne hvilende i hans.

”En historie siger du? Hvad for en historie kunne du godt tænke dig at høre?,” spørger Laurits og forsøger at ryste tristheden af sig.

"Den om svenskernes nederlag måske? Den om den modige **Claus von Ahlefeldt***, der stak den første svensker ned?"

"Ja, ja ... og den om Tuxen, far. **Tuxen og Rostgaard***, der ville befri Kronborg! Og Stenvinkels hoved, der blev kysset på stagen!"

Dorethes øjne skinner, og Laurits smiler. Han kan se, at hjemmets andre børn også har fået farten af en god historie. Langsomt er de alle kommet nærmere, og seks storøjede ansigter sidder nu samlet om hans stol – på gulvet, på bordene og i vindueskarmen, hvor lyset kun sparsomt finder vej gennem de lasede gardiner. Selv hans gamle mor har rettet sig op. Laurits rømmer sig og blinker til Anne, der er gået hen for at tage den lille op af vuggen.

"Hmmm ... Så lad gå da ... Men så skal I også være artige og gøre, som jeres mor siger bagefter," siger han og finder sin dybe fortællerstemme frem.

"Det er natten mellem den 10. og 11. februar 1659. Sneen ligger tykt på Københavns tage,

*»Da morgenen gryede, var
isen dækket af stormstiger,
våben og iturevne klæder.
Ligene lå side om side.
Spredt, så langt øjet rakte.
Men de fleste var svenske.
580 svenske soldater mistede
livet den nat. Af danske
faldne var der kun tolv«.*

* Se '**Personer du bør kende**' bagerst i bogen.

isen holder byen i et jerngreb, og Sundet er frosset til. Claus von Ahlefeldt går sin sædvanlige runde oppe på volden, skutter sig i kulden og holder sin ›**partisan**¹‹, tæt.

Det er mørkt. Månen lyser blegt, sneen fyger, og der er helt, helt stille. Ude på Øresund er der dog noget, der bevæger sig. Stille og ubønhørligt er tusindvis af hvidklædte skikkelser på vej over isen.

Svensken er på march. Ud over det frosne vand bevæger soldaterne sig af sted – tavse, væbnet til tænderne og klar til overraskelsesangreb på København. Byen ligger forsvarsløs mod nattehimmelen. Den har allerede året forinden mistet Øresunds vigtigste fæstning ›Kronborg‹ under svenskernes feje angreb. I tre uger belejrede de Helsingør. I tre uger skød de på både slot og by. De lod kuglerne regne ned over både borgere og slottets 250 væbnede soldater.

Dag og nat lød bragene over Helsingør i det ulykkens år. I 1658. Jeg ved det. For jeg var der

Partisan¹

Et langskaftet hug- og stikvåben, der minder om en ›Hellebard‹.

Kanontårnet (Kronborg)²

Det store firkantede tårn uden kuppel på Kronborg Slot. Det var både det højeste og det flotteste, indtil Svenskerne skød det ned.

– og jeg husker det tydeligt. Jeg husker, hvordan **Kanontårnet**² brast sammen under deres ild, hvordan store dele af byen var en rygende ruinhob, hvordan nogle af vores venner flygtede, mens andre blev husvilde og forarmede. Jeg husker, hvordan vi måtte overgive os, hvordan vi måtte underskrive en midlertidig fred og miste alt dansk land øst for Øresund.

Og nu var svenskerne her så igen. I et halvt år havde de haft København under belejring. I et halvt år havde **Kong Frederik 3**³ stået last og brast med sine soldater og de københavnske borgere. De var alle som én klar til at dø i deres egen rede.

Husk din kildekritik

Hov!?! Er dette Claus von Ahlefeldts partisan - eller er det en ›hellebard‹ – og hvad er egentlig forskellen? Husk, at det ikke er alt, du ser i bøger, aviser og på internettet, der er sandt.

Partisan

Men ingen kiggede ud over vandet denne nat. Ingen så de hvidklædte skikkelser nærme sig, og det kom derfor fuldstændig bag på Claus von Ahlefeldt, da han pludselig blev angrebet af en svensk officer med **bøsse**¹ og **bajonet**².

Indædt kæmpede Ahlefeldt mod fjenden, han tog et fast greb om partisanen, stødte den ind i brystet på den hvidklædte svensker og så det røde blod sprede sig over hans hvidklædte **camouflagedragt**³ ..."

Bøsse¹

Et skydevåben

Bajonet²

Et stød- og stikvåben, der kunne monteres på et skydevåben til nærkamp. Lidt ligesom et gevær med et sværd for enden.

Camouflage³

Beklædning, der får dig til at gå i ét med omgivelserne

»På et tidspunkt havde de haft hele tre soldater boende. Tre familier. For de havde jo selvfølgelig både koner og børn med sig. Tre børnefødsler var det blevet til, mens de boede under hans tag – og da isvintrene derefter holdt deres indtog og kongen oven i købet begyndte at fælde skoven for at skaffe tømmer og brænde til slottet, ... ja, så var jorden blevet ond«.

Laurits kigger rundt på sin børneflokk og holder en kunstpause. Alle de små ansigter er vendt mod ham, ingen siger en lyd. Kun den diende babys små knirkelyde fylder lokalet.

”Og sådan begyndte slaget om København. Slaget, som endnu en gang viste, at danskerne kan holde stand. Da morgenen gryede, var isen dækket af stormstiger, våben og iturevne klæder. Ligene lå side om side. Spredt, så langt øjet rakte. Men de fleste var svenske. 580 svenske soldater mistede livet den nat. Af danske faldne var der kun tolv.”

”Vi klarede den, far. Vi klarede den!”

Lille Dorethe hopper glad op og ned i hans skød. Kaster den lille kludedukke op i luften og griber den igen.

”Ja, vi klarede den, lille skat. Den nat. Men der skulle komme mange frygtelige nætter endnu. Det er kun seks år siden, at svenske Kong Carl

Skåne, Halland og Blekinge¹
*Danmarks tre tidligere landsdele,
der nu er en del af Sydsverige.*

**Good Sir, indeed thou wast a
faithfull Danish man.²**
*Gode Herre. De var i sandelighed
en trofast dansk mand.
(gammeldags engelsk)*

Gustaf døde og krigen endelig sluttede. Kun syv år siden, at stakkels Stenvinkels hoved blev sat på en stage ved Svingelport og Tuxen og andre tapre mænd blev lagt i lænker. En håndfuld år, siden vi for alvor mistede både **Skåne, Halland og Blekinge¹**.”

”Ja, men englænderen kyssede ham, far. Han kyssede Stenvinkels afskårne hoved!”

”Ja, det er rigtigt. Der var en engelsk bådsmand, der kravlede op ad stagen, plantede et kys på Stenvinkels kolde pande og sagde ordene **’Good Sir, indeed thou wast a faithfull Danish man²!**’.

Og det er sandt. Det var han. Stenvinkel: En trofast dansk mand.”

En time senere har Laurits Tækker igen krykkerne under armen og jakken med betlerkorset på. Han halter op ad Helsingørs beskidte stræder, ser med trist mine på den by, der en gang var både driftig og god. Der er ikke meget tilbage af hans elskede Helsingør. Hvad svenskerne ikke har skudt i sænk, har de stjålet

– og den tidligere så rige handel er gået i stå i kølvandet på den altopslidende krig.

Med et suk kigger familiefaren ud over sundet. Mod Sverige.

Brødre er de ikke længere. Hadet fylder gaderne, og bitterheden over de store landetab er til at tage og føle på. Laurits kigger et øjeblik ned på sin betlerskål. Kigger på tomheden over Kronborg, hullet som det faldne ›Kantontårn‹ har efterladt. Beslutsomt kigger Laurits mod himlen, smider betlerskålen fra sig, river korset af sin jakke og retter sig op. Et vers af **Thomas Kingo*** fylder hans sind – et vers, der på mærkværdig vis får ham til at vandre op mod det knejsende danske slot.

”Triin ind, om du est værd! Jeg lader op min Bue!” lyder det med salmedigterens ord, og Laurits beslutter sig for at kæmpe. Tækkergerningen kan vente. Han vil søge arbejde på slottet. Flere af håndværkerne bor der, og han er sikker på, at livet inden for murene er bedre end udenfor.

Laurits vil lade op sin bue. Han vil ikke leve i armod længere.

Fiktion, baseret på virkelige hændelser fra 1600-tallets Kronborg Slot

Laurits Tækker er i sagens natur en opdigtet person, men der er ingen tvivl om, at de mange års krig med svenskerne var med til at bringe den tidlige så blomstrende købstad i knæ. Da Christian 5. blev konge i 1670, blev Kronborgs ydre værker gjort stærkere – og tyve år efter sin kroning satte han rent faktisk en plade over den nye »Kroneværksport« med Kingos ord: »Triin ind, om du est værd! Jeg lader op min Bue!«

Som et lille **kuriosum**¹ til historien om Laurits og hans familie kan nævnes at den stakkels Ingeniør Ole Stenvinkel, der blev henrettet så grusomt på Svingelport for sit forsøg på at befri Kronborg fra svenskerne, senere hen blev pillet ned fra sine hjul og stejle for at blive begravet på ordentlig vis. Han ligger nu på ›Johannes Kirkegård‹ ved ›Sct. Mariæ Kirke‹ og har i øvrigt fået en vej opkaldt efter sig i Helsingør, nemlig ›Stenvinkelsvej‹.

Kuriosum¹
Sjov lille tilføjelse

* Se ‘**Personer du bør kende**’ bagerst i bogen.